

Sygn. akt V CSK 599/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 3 czerwca 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący)

SSN Maria Szulc

SSN Karol Weitz (sprawozdawca)

Protokolant Piotr Malczewski

w sprawie z powództwa J. J.

przeciwko Fundacji "A.F." w P., G. A. Spółce z o.o.

w P. oraz Stowarzyszeniu "N." w P.

o ochronę praw autorskich,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 3 czerwca 2015 r.,

skargi kasacyjnej pozwanych: Fundacji "A.F." w P.

i G. A. Spółki z o.o. w P. od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 22 kwietnia 2014 r.,

- 1. oddała skargę kasacyjną w stosunku do pozwanej Fundacji "A. F." w P. i zasądza od niej na rzecz powoda 180 zł (sto osiemdziesiąt złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego;**
- 2. uchyla zaskarżony wyrok Sądu Apelacyjnego w pkt 1 w zakresie oddalającym apelację pozwanej G. A. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w P.**

**i w pkt 2 w zakresie zasądającym od niej 180 zł na rzecz
powoda tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego
i w tych zakresach przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu
do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia
o kosztach postępowania kasacyjnego w stosunku
do pozwanej G.A. Spółki z ograniczoną
odpowiedzialnością.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem wydanym w dniu 23 października 2013 r. Sąd Okręgowy we W. nakazał pozwanej Fundacji „A. F.” w P. (dalej jako Fundacja) usunięcie skutków naruszenia autorskich dóbr osobistych powoda J. J. przez umieszczenie na głównej stronie internetowej prowadzonej pod domeną [...] oświadczenia utrzymywanego przez 7 dni o treści: „Fundacja „A.F.” przeprasza Pana J. J., twórcę wizerunku [...] – symbolu [...] – za bezprawne i instrumentalne wykorzystanie tego wizerunku w celach komercyjnych”, następnie nakazał Fundacji, Stowarzyszeniu „N.” z siedzibą w P. (dalej Stowarzyszenie) i G. A. Sp. z o.o. z siedzibą w P. (dalej jako A.) usunięcie skutków naruszenia autorskich praw osobistych powoda przez zamieszczenie w najbliższym po uprawomocnieniu się wyroku wydaniu dodatku Gazety Wyborczej „Gazeta [...]” oraz w najbliższym po uprawomocnieniu się wyroku wydaniu dodatku „Polska The Times” – Gazety [...], na pierwszej stronie oświadczenia o treści: „Fundacja „A. F.”, Stowarzyszenie „N.” oraz G. A. Sp. z o.o. przepraszają Pana J. J., twórcę wizerunku [...] – symbolu [...] – za bezprawne i instrumentalne wykorzystanie tego wizerunku w celach komercyjnych”, jak również nakazał Fundacji usunięcie wszystkich egzemplarzy stojaków rowerowych wykorzystujących wizerunek [...] autorstwa powoda i zaprzestanie ich dalszej eksploatacji.

W 1987 r. powód na prośbę W. F. stworzył, w związku z happeningiem [...], plakat „[...]”, wykonany w technice szablonu i wykorzystujący postacie [...] i [...]. W dniu 2 marca 2011 r. A. zawarło z Fundacją porozumienie co do współpracy w ramach akcji „[...]”, w którym ustalono, że sprawami organizacyjnymi akcji zajmie się Fundacja, a A. udzieli jej wsparcia finansowego. Między Fundacją i A. istnieją ścisłe związki (w skład zarządu obu podmiotów wchodzi ta sama osoba, na stronie internetowej Fundacji zawarta jest informacja, że stanowi ona ekologiczną inicjatywę A., oba podmioty mają siedzibę w tym samym miejscu). Na potrzeby akcji „[...]” na zlecenie Fundacji artyści tworzący Stowarzyszenie przygotowali projekt stojaka rowerowego, wykorzystujący wizerunek [...]. Stojaki rowerowe wykonane według tego projektu na zamówienie Fundacji rozmieszczono w różnych punktach W. Znalazło się na nich logo A.

W opinii biegłego sporządzonej w pierwszej instancji stwierdzono, że znak graficzny przedstawiający [...], stworzony przez powoda, wyraźnie odróżnia się od innych projektów baśniowej postaci [...] z szelkami w kształcie białej litery „A”, [...]. Wizerunek [...] wykorzystany w projekcie stojaka powielił te charakterystyczne cechy oryginalnego utworu powoda. Różnice, polegające na usunięciu litery „A” bądź zastosowaniu „pełnej twarzy”, stanowią zabieg odpolityczniający komunikat lub wynikają z zastosowanej technologii stojaka. Wizerunek [...] stworzony przez Stowarzyszenie wykazuje istotne zbieżności z [...] na plakacie, autorstwa powoda, wskazujące na to, że powstał on w następstwie zeskanowania utworu powoda, wykonania jego obrysu w programie komputerowym do grafiki wektorowej, a następnie dokonania wygładzenia linii obrysu, scalenia formy i wprowadzenia pewnych uproszczeń ze względu na cechy materiału, z którego miały być wykonane stojaki, technologię produkcji, ergonomię produktu i bezpieczeństwo użytkowania. Biegły uznał, że projekt [...] autorstwa Stowarzyszenia stanowił plagiat utworu powoda – wizerunku [...], będącego elementem plakatu stworzonego przez powoda.

Sąd Okręgowy, opierając się na opinii biegłego, stwierdził, że projekt stojaka w zakresie wykorzystanego wizerunku [...] jest plagiatem wizerunku [...] autorstwa powoda, a gdyby nawet uznać, że jest on twórczym opracowaniem utworu powoda, to Stowarzyszenie nie uzyskało zezwolenia twórcy utworu pierwotnego, które było wymagane zgodnie z art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 ze zm., dalej jako p.a.). Pozwani naruszyli swym postępowaniem większość autorskich praw osobistych powoda wymienionych w art. 16 p.a., w tym przede wszystkim przez naruszenie integralności dzieła oraz pozbawienie powoda prawa do nadzoru nad sposobem korzystania z jego utworu.

Podejmując kwestię, czy naruszenia autorskich praw osobistych powoda dopuścili się wszyscy pozwani, Sąd pierwszej instancji zważył, że przepisy prawa autorskiego, w tym art. 78 p.a., nie stanowią wyłącznej podstawy dochodzenia roszczeń. W myśl bowiem art. 24 § 3 k.c., reguły odpowiedzialności kodeksowej pozostają w kumulatywnym zbiegu z przepisami ustawy o prawie autorskim, co oznacza, że przewidziane nimi środki ochrony mogą być w sprawie stosowane

zarówno kumulatywnie, jak i alternatywnie. Naruszenie dóbr osobistych twórcy jest jednocześnie naruszeniem jego dóbr osobistych, a zastosowanie środków ochrony przewidzianych w art. 24 k.c. jest niezależne od winy naruszającego. Ponadto, biernie legitymowanym jest w każdym przypadku osoba, która bezprawnie wkracza w autorskie prawa osobiste. Zastosowanie ma tu art. 422 k.c.

Stowarzyszenie przygotowało projekt stojaka rowerowego naruszający prawa autorskie powoda, a Fundacja projekt ten upowszechniła, umieszczając stojaki wykonane według owego projektu na terenie W., przy czym jej pracownikom było wiadome, że wykorzystywanie wizerunków [...], będącego symbolem [...], jest przedmiotem sporów między twórcami tego ruchu i autorami wzorów graficznych a Gminą W. A. świadomie skorzystała z tego naruszenia promując swoją markę.

Wyrokiem z dnia 22 kwietnia 2014 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelacje wniesione przez Stowarzyszenie, Fundację i A. Przyjmując za własne ustalenia faktyczne dokonane przez Sąd pierwszej instancji Sąd Apelacyjny uznał, że [...] na stojaku rowerowym nie jest utworem zależnym w rozumieniu art. 2 ust. 1 p.a., gdyż w sprawie nie wykazano, aby nosił on cechę twórczości. Odrzucił również argument skarżących, że [...] na stojaku rowerowym jest odrębnym utworem, natomiast wyizolowany z plakatu element w postaci wizerunku [...] autorstwa powoda nie jest oddzielnym przedmiotem prawa autorskiego. Wytworem myśli i intelektu powoda była postać [...], przedstawiona w charakterystycznym ruchu. Właśnie ta postać stanowi utwór jako całość, zwielokrotniony na nośniku, którym był plakat.

Autorskie prawa osobiste chronią więź twórcy z utworem. Ich treścią objęte są w szczególności autorstwo utworu, oznaczenie utworu swoim nazwiskiem, prawo do nienaruszalności treści i formy utworu, prawo do nadzoru nad jego wykorzystaniem. [...] na stojakach powstały przez przeniesienie elementów twórczych z utworu chronionego do dzieła naruszającego, co naruszało przysługujące powodowi prawo do integralności jego utworu. Powoda pozbawiono też nadzoru autorskiego przed rozpowszechnieniem dzieła. A. było pomocnikiem Fundacji, gdyż finansowało akcję „[...]”. Skorzystało też świadomie ze szkody wyrządzonej powodowi uzyskując korzyść w postaci umieszczenia swojego logo na stojakach rowerowych. W świetle tych okoliczności na podstawie art. 78 p.a. oraz art. 422 k.c. uwzględnienie żądań powoda było uzasadnione.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu drugiej instancji z dnia 22 kwietnia 2014 r. wniosły Fundacja i A. W odniesieniu do Fundacji wyrok ten zaskarżony został w całości, natomiast w odniesieniu do A. w części dotyczącej tego podmiotu, tj. w zakresie odpowiadającym punktom II i V wyroku Sądu Okręgowego z dnia 23 października 2013 r. W skardze kasacyjnej w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.) zarzucono naruszenie art. 78 ust. 1 p.a. w zw. z art. 422, art. 23 i 24 k.c., art. 422 k.c., art. 16 p.a. i art. 429 k.c. Skarżące wniosły o uchylenie wyroku z dnia 22 kwietnia 2014 r. w zaskarżonej części i przekazanie w tym zakresie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji bądź o jego uchylenie w tej części i zmianę przez oddalenie powództwa.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty naruszenia art. 78 ust. 1 p.a. w zw. z art. 422, art. 23 i art. 24 k.c. oraz art. 422 k.c. odniesione zostały tylko do A. Naruszenia te miały polegać na tym, że Sąd Apelacyjny błędnie przyjął, iż A., niebędąca naruszcicielem osobistych praw autorskich powoda, jest zobowiązana do złożenia oświadczenia odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie, choć powód dochodzi tylko roszczeń niemajątkowych. Ponadto art. 422 k.c. miał zostać naruszony w ten sposób, że Sąd drugiej instancji uznał, iż możliwe jest występowanie przez ten sam podmiot w ramach tego samego czynu niedozwolonego jednocześnie w charakterze pomocnika i podmiotu, który świadomie skorzystał z wyrządzonej szkody.

Istota przedstawionych zarzutów sprowadza się do pytania, czy w wypadku dochodzenia roszczenia o usunięcie skutków naruszenia autorskich praw osobistych na podstawie art. 78 ust. 1 p.a. do ustalenia kręgu podmiotów mających legitymację bierną stosuje się art. 422 k.c. Odnosząc się do tej kwestii stwierdzić należy, że reżim odpowiedzialności za naruszenie praw bezwzględnych, w tym także takich praw jak autorskie prawa osobiste, odróżnić należy od reżimu odpowiedzialności deliktowej (za czyny niedozwolone). W pierwszym wypadku chodzi o odpowiedzialność za czyn będący bezprawną ingerencją w sferę praw bezwzględnych, w drugim wypadku o odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną czynem niedozwolonym. Jakkolwiek w grę wchodzi założenie, że naruszenie prawa bezwzględnego może wyrządzać szkodę, w związku z czym w odpowiednim zakresie miarodajne mogą być (również) przepisy dotyczące odpowiedzialności

odszkodowawczej (por. art. 24 § 2 k.c.), to jednak nie można mechanicznie stosować regulacji odnoszących się do tej odpowiedzialności do wypadków naruszenia praw bezwzględnych, bez wzięcia pod uwagę tego, o jakie roszczenia służące ochronie tych praw chodzi oraz tego, jakie są przesłanki aplikacji tych regulacji.

W wypadku, w którym – jak w niniejszej sprawie – powód dochodzi ochrony swoich autorskich praw osobistych, występując z roszczeniem o usunięcie skutków ich naruszenia, nie następuje realizacja odpowiedzialności odszkodowawczej, lecz roszczenia o charakterze negatoryjnym. Krąg podmiotów, które mają legitymację bierną w stosunku do takiego roszczenia, nie może być ustalany na podstawie art. 422 k.c., skoro przepis ten określa krąg podmiotów odpowiedzialnych za szkodę w razie udziału w czynie niedozwolonym w różnym charakterze (sprawca bezpośredni, pomocnik, podżegacz, podmiot korzystający ze szkody) kilku osób. Roszczenie o usunięcie skutków naruszenia, o którym mowa w art. 78 ust. 1 p.a., można kierować przeciwko temu, kto naruszył autorskie prawa osobiste swoim zachowaniem, czyli bezprawnie wkroczył w sferę chronioną tymi prawami, a nie przeciwko każdemu, kto miałby być odpowiedzialny za szkodę wynikłą z naruszenia tych praw. Nie chodzi tu bowiem o odpowiedzialność odszkodowawczą.

Biorąc pod uwagę to stanowisko przyjąć należy, że Sąd Apelacyjny naruszył art. 78 ust. 1 w zw. z art. 422 k.c. uznając, że A. ma legitymację bierną z racji tego, że jego zachowanie miało wypełniać znamiona pomocnictwa i świadomego skorzystania ze szkody wyrządzonej powodowi. Stanowiło to podstawę do uchylenia zaskarżonego wyroku w stosunku do A. Ponownie rozpoznając sprawę Sąd drugiej instancji powinien ocenić, czy zachowanie A. może być kwalifikowane – w okolicznościach sprawy – jako samodzielne naruszenie autorskich praw osobistych powoda i na tej podstawie ocenić zasadność jego żądania wobec A. Ubocznie należy wskazać, że Sąd Najwyższy nie rozważał kwestii, czy w ramach art. 422 k.c. możliwa jest sytuacja, w której ten sam podmiot występuje jako pomocnik oraz jako osoba świadomie korzystająca z wyrządzonej szkody, skoro przepis ten w ogóle nie powinien mieć zastosowania.

Zarzut naruszenia art. 16 p.a. werbalnie skoncentrowany jest na zagadnieniu, czy w sprawie doszło do splagiatowania utworu powoda, jednak w istocie dotyka on

tego, czy można mówić, że – w okolicznościach sprawy – doszło do naruszenia autorskich praw osobistych powoda. W ocenie Sądu Najwyższego, Sąd Apelacyjny prawidłowo stwierdził, że elementy twórcze wizerunku [...] stworzonego przez powoda zostały przejęte do projektu stojaka rowerowego oraz że projekt ten – wobec braku jakichkolwiek innych niż przejęte z utworu powoda elementów twórczych – nie stanowi utworu zależnego w rozumieniu art. 2 ust. 1 p.a. Naruszone zostało zatem w pierwszej kolejności prawo powoda do autorstwa (art. 16 pkt 1 p.a.), skoro projekt stojaka rowerowego nie ujawniał faktu, że wykorzystany wizerunek [...] stanowi utwór powoda. Biorąc z kolei pod uwagę fakt, że wizerunek [...] na stojakach został pozbawiony pewnych elementów (plagiat ukryty, por. wyrok Sąd Najwyższego z dnia 20 maja 1983 r., I CR 92/83, nie publ.), trzeba przyjąć, że równocześnie doszło również – w tym wypadku – do naruszenia prawa do nienaruszalności formy i treści jego utworu (art. 16 pkt 3 *in principio* p.a.). Wreszcie wykorzystanie wizerunku [...] autorstwa powoda na stojakach w celach komercyjnych w sytuacji, w której wizerunek ten został stworzony w określonym kontekście społecznym oraz nabrał znaczenia jako jeden z symboli ruchu [...], należy oceniać jako przejaw naruszenia prawa do rzetelnego wykorzystania utworu powoda (art. 16 pkt 3 *in fine* p.a.).

Naruszeń powyższych dopuściło się w pierwszej kolejności Stowarzyszenie, odpowiedzialne za stworzenie projektu stojaka rowerowego z wizerunkiem [...] stanowiącego plagiat wizerunku [...] stworzonego przez powoda. Za naruszenie osobistych praw autorskich powoda we wskazanym zakresie uznać należy również działanie Fundacji polegające na upowszechnieniu stojaków rowerowych w różnych punktach W. Podejmując takie działania Fundacja rozpropagowała bowiem inkryminowany wizerunek [...] i w ten sposób dopuściła się własnej bezprawnej ingerencji w osobiste prawa autorskie powoda.

W rezultacie podniesiony w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia art. 16 p.a. ocenić należy jako bezzasadny.

Zarzut naruszenia art. 429 k.c. odniesiony został w skardze kasacyjnej do Fundacji. Naruszenie to miało polegać na niezastosowaniu art. 429 k.c. przez Sąd drugiej instancji i przypisaniu odpowiedzialności Fundacji za naruszenie osobistych praw autorskich powoda w sytuacji, w której powierzyła ona wykonanie czynności

Stowarzyszeniu, które zawodowo zajmuje się specjalistycznym projektowaniem. Jak trafnie wskazano w odpowiedzi na skargę kasacyjną, Fundacja w istocie powierzyła wykonanie projektu stojaka rowerowego Stowarzyszeniu, jednak w niniejszej sprawie odpowiada ona za własne działanie skutkujące naruszeniem przez nią autorskich praw osobistych powoda polegające na upowszechnieniu stojaków rowerowych z inkryminowanym wizerunkiem [...] w różnych miejscach w W. Zarzut naruszenia art. 429 k.c. jest zatem bezzasadny.

Mając to na względzie, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁴ i art. 398¹⁵ § 1 oraz art. 98 § 1 i 3, art. 108 § 1 i § 2 w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹, orzekł jak w sentencji.